

AVIO- VARALLISUUS- OIKEUS

Tapani Lohi

TALENTUM PRO ■ Helsinki 2016

Copyright © 2016 Talentum Media Oy ja tekijä
Yhteistyössä Lakimiesliiton Kustannus

ISBN 978-952-14-2025-2
ISBN 978-952-14-2026-9 (verkkokirja)

Kannen suunnittelu: Mika Petäjä
Kannen toteutus: Outi Pallari
Taitto: NotePad

BALTO print, Liettua 2016

Palaute kirjasta: www.talentumshop.fi

Sisällys pääpiirteittäin

1	Johdatus teoksen aihepiiriin	1
AVIOVARALLISUUSOIKEUDEN YLEISET KYSYMYKSET		29
2	Omistuskysymykset	31
3	Avio-oikeus	101
4	Avioliittolain vallinnanrajoitukset	203
5	Puolisoiden väliset lahjat	256
6	Elatus	311
7	Puolisoiden velkasuhteet	346
OMAISUUDEN OSITUS		377
8	Yleistä osituksesta	379
9	Omaisuu den arvonmääritys	400
10	Velat osituksessa	428
11	Vastikkeet	467
12	Vastikkeita täydentäviä avio-oikeuden suojakeinoja	529
13	Osituksen reaalinen vaihe: tasinko ja yhteisen omaisuuden jakaminen	562
14	Osituksen sovittelu	616
15	Yhteen vetoa. Materiaalisten ositussäännösten soveltamisjärjestys	679
16	Toimitusosituksen menettelykysymyksiä	696
17	Osituksen moite ja muu riitautus	759
18	Osituksen peräytyminen velkojien hyväksi	844

Sisällys

ALKUSANAT	V
LYHENTEITÄ	XXI
1 JOHDATUS TEOKSEN AIHEPIIRIIN	1
1.1 Johdannoksi	1
1.2 Avioliittolain varallisuusjärjestelmän perusteista ..	4
1.2.1 Yleisiä näkökohtia	4
1.2.2 Avioliittolain järjestelmän varallisuus oikeudelliset perusratkaisut	7
1.2.3 Avioliitosta seuraavia poikkeuksia	12
1.3 Teoksessa tarkasteltavista kysymyksistä	18
1.4 Rajauksia	23
1.5 Lähdeaineistosta	24
AVIOVARALLISUUSOIKEUDEN YLEISET KYSYMYKSET	29
2 OMISTUSKYSYMYKSET	31
2.1 Johdannoksi	31
2.2 Salainen omistus puolisoiden keskinäisissä suhteissa	35
2.2.1 Vallitseva oikeustila	35
2.2.2 Omistusoikeusoppimme arviointia	42
2.3 Salainen omistus sivullisuhteissa	47
2.3.1 Ongelmasta	47

Sisällys

2.3.2	Kiinteä omaisuus: arvioinnin lähtökohtia	47
2.3.3	Kiinteistön salainen omistus ja julkioimistajan velkojat	51
2.3.4	Suhde julkioimistajan seuraajiin	55
2.3.5	Irtaimen omaisuuden salaisen omistajan asemasta	58
2.3.6	Nimiperiaatteesta poikkeaminen puolison velkojen hyväksi	62
2.4	Rakennuksen omistus	67
2.5	Puolisoiden yhteisomistuksesta	73
2.5.1	Yhteisomistuksen säännösten soveltamisesta	74
2.5.2	Omistusosuuksien suuruudet	76
2.5.3	Yhteisomistuksen purkaminen avioliiton aikana	83
2.6	Puolison omistusoikeuden loukkaus (AL 58 §).....	90
2.6.1	Lähtökohtia.....	90
2.6.2	Yhteistä omaisuutta koskevat disponoinnit ..	93
2.6.3	Normivalinnan ongelmia: AL 58 §:n suhde RVA 11 §:ään ja VKL 14 §:ään	95
3	AVIO-OIKEUS	101
3.1	Järjestelmän perusteista	101
3.1.1	Yleistä avio-oikeudesta	101
3.1.2	Avio-oikeuden alainen ja avio-oikeudesta vapaa omaisuus	105
3.2	Avioehtosopimus ja osituksen esisopimus.....	108
3.2.1	Yleistä avioehtosopimuksesta.....	108
3.2.2	Avioehdon tyypillinen sisältö	112
3.2.3	Avioehdon muotovaatimukset	114
3.2.4	Rekisteröinti avioehdon voimaantulon edellytyksenä.....	123
3.2.5	Sisältövapauden rajoitukset avioehdossa I. Lähtökohtia.....	128
3.2.6	Osituksen esisopimuksesta	137
3.2.7	Sisältövapauden rajoitukset avioehdossa II. Päätelmiä edellä esitetyn johdosta.....	145

3.2.8	Pätemätön avioehto osituksen esisopimuksena.....	150
3.3	Omaisuu den saantoon liitetyt vapaaomaisuusmääräykset	154
3.3.1	Säätelyn pääsisältö	154
3.3.2	VO-määräyksen peruminen tai kumoaminen	160
3.4	AL 35.2 §:n nojalla avio-oikeudesta vapaan omaisuuden surrogaatti ja tuotto	163
3.4.1	Johdannoksi	163
3.4.2	Surrogaatin VO-luonne.....	165
3.4.3	Tuoton AO/VO -luonne.....	173
3.5	Muita vapaaomaisuusluonteen perusteita.....	177
3.5.1	Saantohetki ositusperusteen syntyhetken jälkeen (AL 90 §)	177
3.5.2	Avio-oikeuden poistaminen ilmoituksella (AL 35.4 §).....	183
3.5.3	Ositus avio-oikeusyhteyden katkaisijana (AL 107a §)	187
3.6	Avioliittolain kolmas omaisuuslaji	193
4	AVIOLIITTO LAIN VALLINNANRAJOITUKSET	203
4.1	Lähtökohtia.....	203
4.2	Vallinnanrajoitusten alainen omaisuus	205
4.3	Vallinnanrajoitusten alaiset määräämistoimet	211
4.4	Vallinnanrajoitusten kesto	213
4.5	Vallintasuostumus	221
4.6	Tuomioistuimen lupa.....	229
4.7	Vallinnanrajoitusten loukkauksen oikeusvaikutukset	235
4.8	Oikeustoimikumppanin vilpittömän mielen suoja ..	243
4.8.1	AL 39 §:n mukainen suoja	244
4.8.2	AL 38 §:n mukainen suoja.....	247
4.8.3	Oikeustoimilain säännöksiin perustuva vilpittömän mielen suoja	249
4.9	Yhteiselämän lopettamiseen liittyvät vallintaoikeuden rajoitukset	252

Sisällys

5	PUOLISOIDEN VÄLISET LAHJAT	256
5.1	Lahjoituskieollosta lahjoittamisvapauteen	256
5.2	Lahjojen tehokkuus suhteessa velkojaan	261
5.3	Lahjojen peräytyminen TakSL 6 §:n nojalla	267
5.3.1	Yleisiä näkökohtia	267
5.3.2	Lahjaolettama	273
5.3.3	Takaisinsaantiaika ja sen kuluminen	278
5.4	Lahjojen peräytyminen TakSL 5 §:n nojalla	283
5.5	Lahjan peräytymisen oikeusvaikutuksia	285
5.6	Rahoituslahjasta	288
5.6.1	Rahoituslahjan kohteesta	288
5.6.2	Lahjan suuruuden määrittäminen	299
5.6.3	Tarvitaanko lahjailmoitusta?	305
5.6.4	Rahoituslahjat ja lahjaolettama	307
6	ELATUS	311
6.1	Puolisoiden välinen elatusvelvollisuus avioliiton aikana	311
6.2	Puolison oikeus elatusapuun avioeron jälkeen	319
6.3	Elatusavun vahvistamisen menettelykysymyksiä... ..	326
6.3.1	Elatusavusta sopiminen	326
6.3.2	Elatusavun vahvistaminen tuomioistuimessa	329
6.4	Elatusavun lakkaaminen, muuttaminen ja palauttaminen	333
7	PUOLISOIDEN VELKASUHTEET	346
7.1	Luvun sisällöstä	346
7.2	Elatusvelkaa koskevasta sääntelystä	347
7.2.1	Puolisoiden yhteisvastuu	347
7.2.2	Puolisoiden keskinäinen vastuunjako	356
7.3	Varallisuus oikeudellisilla perusteilla syntyvä yhteisvastuu	359
7.4	Puolisoiden keskinäiset velkasuhteet	367
7.4.1	Yleisiä näkökohtia	367
7.4.2	Asunnon käyttökorkvaukset välirikottilanteissa	369
7.4.3	Puolison hyväksi tehdyn työn korvaaminen ..	372

OMAISUUDEN OSITUS	377
8 YLEISTÄ OSITUKSESTA	379
8.1 Mistä osituksessa on kysymys.....	379
8.2 Osituksen laskennallinen ja reaalinen vaihe	384
8.3 Ositusvaade ja sen lakkaaminen.....	389
8.4 Ositus ja omaisuuden erottelu	394
9 OMAISUUDEN ARVONMÄÄRITYS	400
9.1 Johdannoksi	400
9.2 Arvonmäärittäjäajankohta.....	401
9.3 Osituksessa käytettävä arvonmäärittäjäperuste	406
9.3.1 Pääsääntö	406
9.3.2 Käyvästä myyntiarvosta poikkeaminen	407
9.3.3 Erityiskysymys: luovutusvoittoveron ja myyntikulujen huomioon ottaminen arvonmäärittäjäksessä	415
10 VELAT OSITUKSESSA	428
10.1 Johdannoksi	428
10.2 Aikakriteeri: ositusperusteen syntyhetkellä puolisolla olevat velat	430
10.2.1 Velan syntyhetken ongelmasta	430
10.2.2 Velkasuhteen muutokset välitilan aikana.....	437
10.2.3 Erityiskysymys: takausvelat osituksessa.....	440
10.3 Velan kattaminen VO-omaisuudella	445
10.3.1 Järjestelmämme yleiskuvaus	445
10.3.2 Moitittavasta käyttäytymisestä johtuva velka	446
10.3.3 VO-omaisuuden hankkimiseksi tai parantamiseksi tehty velka	450
10.3.4 AL 99.2 §:ssä tarkoitettu vakuusvelka.....	452
10.4 Puolisoiden keskinäiset saatavat	456
10.5 Puolisoiden yhteiset velat.....	457
10.6 Erääntyneen elatusavun toteuttaminen osituksessa.....	465

Sisällys

11 VASTIKKEET	467
11.1 Johdannoksi	467
11.2 Omasta omaisuudesta annettava vastike (AL 92 §).....	470
11.3 AO-omaisuuden yhteenlasketusta säästöstä annettavat vastikkeet	474
11.3.1 Hukkaamisvastike (AL 94 §)	474
11.3.2 VO-omaisuuden hankkimisesta tai parantamisesta annettava vastike (AL 95 §)	485
11.3.3 Erityisvelan kattamiseen tai maksamiseen liittyvä vastike (AL 93 ja 95 §)	486
11.3.4 Vastikkeen laskennallinen toteuttaminen	489
11.3.5 Vastikelaskelmia koskeva huomautus	496
11.4 Ennakkoperintövastike (AL 94a §)	498
11.4.1 AL 94a §:n soveltamisen edellytykset.....	498
11.4.2 Ennakkoperinnön huomioon ottaminen osituslaskelmassa	502
11.4.3 Ennakkoperintö ja hukkaamisvastike.....	511
11.5 Vastikeperusteille yhteisiä kysymyksiä	514
11.5.1 Vastike ei jää velaksi	514
11.5.2 Useita vastiketapahtumia	516
11.5.3 Vastikkeet ja arvonmääritys.....	523
12 VASTIKKEITA TÄYDENTÄVIÄ AVIO-OIKEUDEN SUOJAKEINOJA	529
12.1 Johdannoksi	529
12.2 Lahjansaajan palautus- ja täydennysvastuu (AL 40a §).....	530
12.2.1 Vastuun syntymisen edellytykset.....	530
12.2.2 Palautus- ja täydennysvastuun sisältö	535
12.2.3 Menettelykysymyksiä	540
12.3 Restituutioperiaate	544
12.3.1 Periaatteen pääsisältö	544
12.3.2 Ennen ositusperusteen syntyhetkeä tapahtunut hukkaaminen	547

12.3.3	Restituutioperiaatteen soveltaminen muissa kuin hukkaamistapauksissa	548
12.3.4	Kuolinpesän puolesta tehdyt disponoinnit ...	554
12.4	Konkurssitakaisinsaanti	555
12.5	Puolison suojana OikTL 33 §	557
13	OSITUKSEN REAALINEN VAIHE: TASINKO JA YHTEISEN OMAISUUDEN JAKAMINEN	562
13.1	Tasingon yksilöinti	562
13.1.1	Yleisiä näkökohtia	562
13.1.2	Pesänjakajan määräämisvallan rajat.....	564
13.1.3	Erityiskysymys: tasingonsaajan asumisintressin merkityksestä.....	570
13.2	Tasingonluovutuksen oikeusvaikutuksia	573
13.3	Tasingon luovutusvelvollisuutta koskevia poikkeuksia	581
13.3.1	Lesken tasinkoprivilegi.....	581
13.3.2	Konkurssitasinkoprivilegi.....	591
13.3.3	Tasinko-oikeuden menettäminen (AL 59 §)	597
13.4	Yhteisen omaisuuden jakaminen osituksessa	603
14	OSITUKSEN SOVITTELU	616
14.1	Lähtökohtia	616
14.2	Sovittelun edellytykset	622
14.2.1	Perusteeton etu tai kohtuuttomuus.....	622
14.2.2	Sovittelun harkintakriteerit	624
14.2.3	Kokonaisharkinnan merkitys	645
14.3	Sovittelun määrä ja sovittelukynnys	651
14.4	Sovittelukeinot	654
14.4.1	Tasinko-oikeuden rajoittaminen.....	655
14.4.2	Sivuomaisuuden määrääminen VO-omaisuudeksi	656
14.4.3	Avioehtosopimuksen sovittelu	662
14.5	Jäämistöosituksen sovittelusta	672
14.6	Menettelykysymyksiä	677

15	YHTEENVETOA. MATERIAALISTEN OSITUSSÄÄNNÖSTEN SOVELTAMISJÄRJESTYS	679
15.1	Osituksen vaiheet	679
15.2	Soveltamisjärjestystä koskevia huomautuksia	681
15.3	Ositussäännösten soveltamisjärjestystä koskeva esimerkki	686
16	TOIMITUSOSITUKSEN MENETTELYKYSYMYKSIÄ	696
16.1	Johdannoksi	696
16.2	Pesänjakajan määräämisestä	697
16.2.1	Yleistä	697
16.2.2	Pesänjakajan esteettömyys	700
16.2.3	Valinnan tekeminen usean jakajaehdokkaan kesken	713
16.3	Pesänjakajan tehtävät ja toimivalta	717
16.3.1	Yleisiä näkökohtia	717
16.3.2	Pesänjakajan ratkaisuvallan laajuudesta	720
16.3.3	Toimitusositus ja erilliskanteet – keskittämisperiaate	725
16.3.4	Pesänjakajan toimivallan rajat	734
16.4	Pesänjakajan rooli ja osituspuolten asema toimitusosituksessa	740
16.4.1	Yleistä	740
16.4.2	Osituksen piiriin kuuluvien varojen ja velkojen selvittäminen	742
16.4.3	Omaisuuuden arvonmääritys	750
16.4.4	Vaatimistaakka, väittämistaakka ja pesänjakajan tiedonantovelvollisuus	752
17	OSITUKSEN MOITE JA MUU RIITAUTUS	759
17.1	Johdannoksi	759
17.2	Toimitusosituksen moite	763
17.2.1	Moiteperusteet ja moiteaika	763
17.2.2	Osituspuolten sopimukseen perustuvat toimitusratkaisut	768
17.2.3	Osituksen hyväksymisen merkityksestä	770
17.2.4	Moiteperusteisiin vetoaminen vastavaatimuksella	775

17.3 Toimitusosituksen pätemättömyys	778
17.4 Sopimusosituksen pätemättömyys ja sovittelu	783
17.4.1 Sopimusosituksen muotovirhe.....	783
17.4.2 Sopimusosituksen aineellinen pätemättömyys	795
17.4.3 Sopimusosituksen sovittelu	806
17.5 Moite-, pätemättömyys- tai sovittelukanteen hyväksyvän tuomion sisällöstä	818
17.6 Uusien varojen tai velkojen taikka sivullisomistuksen paljastuminen osituksen jälkeen	824
17.6.1 Uudet varat	824
17.6.2 Ositettavien varojen sivullisomistus.....	828
17.6.3 Uudet velat	831
17.7 Osituksen oikaiseminen PK 23a:12:n nojalla	833
17.7.1 Johdannoksi	833
17.7.2 Osituksen oikaisun edellytykset ja oikeusvaikutukset	835
17.7.3 Osakkaan sivuuttaminen osituksen tehottomuuden perusteena	840
18 OSITUKSEN PERÄYTYMINEN VELKOJEN HYVÄKSI	844
18.1 Ongelmasta	844
18.2 Osituksen peräytyminen TakSL 9 §:n nojalla	845
18.2.1 Peräytymisen sisällölliset edellytykset	845
18.2.2 Takaisinsaantiajat	855
18.3 Muut takaisinsaantiperusteet	857
18.4 Osituksen peräytymisen seurauksista	861
18.5 Tasingonsaajan jäämistöoikeudellinen palautusvastuu (PK 21:6)	864
Lähteet	871
Oikeustapaushakemisto	898
Lainkohtahakemisto	905
Asiahakemisto	919